

5623590

**VĽAK
SIRÔT**

13.
APRILA
1944

12
3

PAM JENOFF

5623590

Vlak sirôt

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.lindenisk
www.albatrosmedia.sk

Lindenisk

Pam Jenoff

Vlak sirôt – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2018

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS MEDIA

Ljndeni

VĽAK SIRÔT

PAM JENOFF

Mojej rodine

Prológ

Paríž

Teraz ma už určite hľadajú.

Zastala som na schodoch múzea, chytila som sa zábradlia, aby som nespadla. V ľavom boku som cítila bolesť ostrú ako nikdy predtým, vlani som mala zlomený bedrový kĺb a poriadne sa to nezahojilo. Za sklenou kupolou Grand Palaisu na avenue Winston Churchill sa ružovela súmračná marcová obloha.

Nakukla som do oblúkovitého vchodu Petit Palaisu. Na mohutných kamenných stĺpoch visel červený transparent vysoký dve poschodia: *Deux cents ans de magie du cirque* – Dvesto rokov cirkusovej mágie. Transparent bol ozdobený obrázkami slonov, tigra a klauna, v mojich spomienkach boli ich farby oveľa jasnejšie.

Mala som niekomu povedať, že odchádzam. No usilovali by sa ma zastaviť. Svoj útek som plánovala celé mesiace predtým, odkedy som sa v *Timesoch* dočítala o nadchádzajúcej vý-

stave, a dobre som ho zosnovala – podplatila som asistentku v domove opatrovateľskej služby, aby urobila fotku, ktorú som potrebovala poslať na pasové oddelenie, v hotovosti som zaplatila letenku. Takmer ma prichytili, keď taxík, ktorý som si privolala, zastal pred domovom v tme pred úsvitom a hlasno zatrúbil. No recepčný sa nezobudil.

Pozbierala som všetky sily a znova som začala stúpať hore, schod za schodom. V hale sa už rozbehla vernisáž a pod nádherne vymalovaným stropom chodili muži v smokingoch a ženy vo večerných róbach. Rozhovory vo francúzštine okolo mňa bublali ako dávno zabudnutý parfum, ktorý som zúfalo vdychovala. Známe slová sa mi vracali najprv ako potôčik, potom ako rieka, hoci som ich nepočula pol storočia.

Nepristavila som sa na recepcii, aby som sa ohlásila, nečakali ma. Vyhýbala som sa chuťovkám a šampanskému, ktoré ponúkali čašníci, a kráčala som po mozaikovej dlážke, popri nástenných malbách k cirkusovej výstave, ktorej vstup označovala menšia verzia vonkajšieho transparentu. Zväčšené fotografie viseli zo stropu na tenulinkách drôtoch, ktoré nebolo vidieť, zábery hltáča mečov, tancujúcich koní a ďalších klaunov. Pod každou fotografiou je ceduľka a mená sa mi vracajú ako pieseň: Lorch, D'Augny, Neuhoff – veľké európske cirkusové dynastie zničené vojnou a časom. Pri poslednom mene ma začali páliť oči.

Pod fotografiami visel veľký, ošúchaný plagát ženy držiacej sa rukami hodvábnych lán, jednu nohu mala vystretú za sebou pri arabeske. Tú mladú tvár a telo som ledva spoznala. V duchu som počula plechové tóny kolotočovej melódie, znelo to slabo ako hudba z hracej skrinky. Cítila som spaľujúcu horúčosť svetiel, od tej horúčosti mi takmer zliezla koža.

Nad výstavou visela lietajúca hrazda, akoby zastala v letku. Ešte aj teraz moje takmer deväťdesiatročné nohy túžili vyliezť tam nahor.

Nemala som však čas na spomienky. Cesta sem mi trvala dlhšie, než som si myslela, tak ako všetko v týchto dňoch, a nemala som ani minútu nazvyš. Preglgla som hrču v hrdle a pretláčala som sa popri kostýmoch a ozdobných pokrývkach hlavy, artefaktoch stratenej civilizácie. Napokon som sa dostala k železničnému vozňu. Niekoľko bočných panelov odstránili, takže bolo vidieť malé, uzavreté priestory vnútri. Prekvapilo ma, aké je to tam tesné, ani nie polovica mojej izby, o ktorú sa delím so spolubývajúcou v domove opatrovateľskej služby. Pamätala som si to oveľa väčšie. Skutočne sme tam žili nekonečné mesiace? Dotkla som sa hnijúceho dreva. Hoci len čo som videla v novinách fotku, vedela som, že vozeň bude taký, ako predtým. No v kútiku srdca akoby som sa tomu bála veriť.

Za mnou bolo počuť čoraz silnejšie hlasy. Rýchlo som sa obzrela ponad plece. Recepcia sa končila a účastníci sa presúvali k výstave. O pár minút bude neskoro.

Znova som sa obzrela, potom som sa prikrčila a preliezla popod povraz ohradzujúci miesto. Skry sa, hovoril mi hlas, dávno pochovaný inštinkt sa opäť ozval. Namiesto toho som prebehla rukou po spodku vozňa. Schránka bola tam, ako som si pamätala. Dvierka držia, ale keď trochu zatlačím... Otvoria sa a predstavujem si príval vzrušenia, keď mladé dievča hľadalo načmárané pozvanie na tajné stretnutie.

No keď som siahla dnu, prstami som nahmatala studený tmavý priestor. Schránka je prázdna a sen o tom, že bude obsahovať odpovede, sa vyparí ako chladná hmla.

1

Noa

Nemecko 1944

Tie zvuky zneli ticho ako bzučanie včiel, ktoré kedysi naháňali otca po farme a potom musel byť celý týždeň zabalený v obväzoch.

Odložila som kefu, ktorou som drhla kedysi elegantnú mramorovú dlážku, teraz popukanú od podpätkov čižiem, celú zablatenú a zaprášenú. To blato a prach nikdy nezmiznú. Načúvala som, odkiaľ idú tie zvuky, a prešla som stanicou popod tabuľu oznamujúcu čiernym písmom: Bahnhof Bensheim. Veľké meno pre nič viac než čakáreň s dvoma záchodmi, pokladnicou a bufetom, ktorý je otvorený len vtedy, keď je trochu mäsa a nie je zlé počasie. Zohla som sa po mincu zakotúľanú pod lavičkou a strčila som si ju do vrečka. Ohromilo ma, čo všetko ľudia zabúdajú alebo nechávajú bez povšimnutia.

Vonku sa mi v nočnom februárovom vzduchu parilo od úst. Obloha bola ako slonovinovo-sivá koláž, hrozilo, že bude

znova snežiť. Stanica bola učupená v údolí a z troch strán obkolesená zelenými kopcami porastenými borovicami. Špicaté ihličie vykúkalo spod zasnežených konárov. Vo vzduchu sa vznášala vôňa ohňa. Pred vojnou bol Bensheim iba malou zastávkou, ktorou prechádzala väčšina cestujúcich bez povšimnutia. No zdalo sa, že Nemci využijú všetko, a tak tam v noci odstavujú vlaky a vypínajú motory áut.

Bola som tu takmer štyri mesiace. V jeseni to nebolo také zlé a bola som rada, že som našla útočisko, keď ma poslali z domu s jedlom na dva dni, možno na tri, ak si ho budem šetriť. Dievčenský domov, kde som žila, odkedy moji rodičia zistili, že čakám dieťa, a vykopli ma z domu, sa nachádzal ďaleko a mohli ma vyložiť v Mainzi alebo najbližšom meste. No oni jednoducho otvorili dvere a poslali ma preč peši. Zamierila som na železničnú stanicu, až neskôr som si uvedomila, že nemám kam ísť. Od odchodu som neraz premýšľala, že sa vrátim domov a poprosím o odpustenie. Niežeby som bola priveľmi hrdá. Padla by som na kolená, keby som si myslela, že mi to pomôže. No z otcovho zúrivého pohľadu v ten deň, keď ma vyhodil z domu, som videla, že si zatvoril srdce. A dva razy by som odmietnutie nezniesla.

No mala som šťastie a na stanici potrebovali upratovačku. Vykukla som poza budovu stanice k malej komôrke, kde som spávala na matraci na dlážke. Mala som na sebe tie isté materské šaty, ktoré som mala v ten deň, keď som odišla z domu, ibaže teraz vpredu ochabnuto viseli. Samozrejme, nebude to tak vždy. Nájdem si poriadne zamestnanie, kde mi budú platiť viac, než mi stačí na plesnivý chlieb, a poriadny domov.

V okne na stanici som videla svoj odraz. Zapadáam sem, špinavé blond vlasy mi letné slnko vždy vytáha dobiela, oči

svetlomodré. Kedysi ma môj jednoduchý výzor zlostil, tu je výhodou. Druhí dvaja zamestnanci stanice, pokladníčka a muž z bufetu, každý večer odchádzajú domov, veľmi sa so mnou nerozprávajú. Cestujúci prechádzajú stanicou s čerstvým vydaním *Der Stürmer* pod pazuchou, odhadzujú cigaretové ohorky na dlážku a prišliapnu ich, je im jedno, kto som a odkiaľ som. Hoci sa cítim osamelo, potrebujem, aby to tak zostalo. Nemôžem odpovedať na otázky o svojej minulosti.

Nie, nevšímajú si ma. No ja ich vídam – vojakov na dovolenke a matky a manželky, ktoré sa každý deň s nádejou obzerajú po nástupišti, či neuvidia syna alebo manžela, potom sa poberú domov samy. Vždy rozoznáte tých, čo sa pokúšajú utiecť. Usilujú sa vyzerat' normálne, akoby šli len na dovolenku, ale oblečenie majú na prasknutie od vrstiev natlačených pod ním a tašky také napratané, až hrozí, že sa každú chvíľu rozletia. Nehľadia vám do očí, len súria deti a v bledých tvárach sa im zračí napätie.

Bzučanie počuť hlasnejšie a prenikavejšie. Vychádza z vlaku, ktorý som predtým počula škrípať a teraz stojí odstavený na vedľajšej koľaji. Vykročila som k nemu okolo takmer prázdnych kontajnerov s uhlím, ich obsah už dávno odviezli vojskám bojujúcim na východe. Možno niekto nechal zapnutý motor alebo inú mašinériu. Nechcem, aby ma obvinili, že som ho nechala zapnutý ja, nechcem stratiť zamestnanie. Hoci moja situácia bola zlá, vedela som, že môže byť ešte horšia – a mám šťastie, že som tu.

Šťastie. Prvý raz som to počula z úst staršej Nemky, ktorá sa so mnou podelila o haringa cestou autobusom do Den Hague, keď som odišla od rodičov. „Ste dokonalá Árijka,“ pove-

dala mi s ústami plnými ryby, keď sme chodili po krivolakých okľukách a cestách s krátermi.

Myslela som si, že žartuje – mala som špinavé blond vlasy a nos ako pahýľ. Telo som mala silné, vyšportované, kým sa nezačalo zaobľovať. Vždy som sa pokladala za bezvýraznú, kým mi tá žena večer nezašepkala do ucha tie slová. A teraz mi povedala, že vyzerám ako treba. Zdôverila som sa tej žene, že som tehotná a vyhodili ma z domu. Poradila mi, aby som šla do Wiesbadenu, a napísala na papier, že nosím pod srdcom dieťa ríše. Vzala som papier a vybrala som sa na cestu. Ani mi na um nezišlo, že je nebezpečné ísť do Nemecka alebo že by som to mala odmietnuť. Niektí chce deti, ako je moje. Moji rodičia by radšej zomreli, než prijali pomoc od Nemcov, ale tá žena vravela, že mi poskytnú strechu nad hlavou. To nemôže byť až také zlé. Nemala som kam inam ísť.

Máte šťastie, povedali mi, keď som prišla do dievčenského domova. Hoci som bola Holanďanka, považovali ma za Árijku a moje dieťa – *uneheliches Kind*, čiže nemanželské dieťa – môžu prijať do programu Lebensborn a môže ho vychovať dobrá nemecká rodina. Strávila som tam takmer pol roka, čítala som a pomáhala s domácimi prácami, kým som nemala priveľké brucho. Hoci to zariadenie nebolo nič nóbl, bolo moderné a čisté a slúžilo ako pôrodnica, kde sa mali rodiť zdravé deti pre ríšu. Spoznala som sa tam s robustným dievčaťom menom Eva, ktoré bolo o pár mesiacov popredu oproti mne. Raz v noci sa zobudila v mláke krvi, vzali ju do nemocnice a viac som ju nevidela. Odvtedy som sa utiahla, stránila som sa spoločnosti. Žiadna z nás tam nezostane dlho.

Môj čas nadišiel v jedno chladné októbrové ráno, keď som vstala od raňajok a odtiekla mi plodová voda. Ďalších osem-

nást' hodin som prežila v hrozných bolestiach, počula som len prísne príkazy, nič povzbudivé či utešujúce. Napokon dieťa prišlo na svet s krikom a celé telo sa mi otriaslo prázdnotou ako vypínajúci sa prístroj. Na tvári pôrodnej asistentky sa mi-hol zvláštny výraz.

„Čo je?“ chcela som vedieť. Dieťa som nemala vidieť, ale usilovala som sa potlačiť bolesti a posadiť sa. „Čo sa stalo?“

„Všetko je v poriadku,“ uistil ma doktor. „Dieťa je zdravé.“ No hlas mal znepokojený, tvár zamračenú, na nose okuliare s hrubými sklami. Predklonila som sa a videla som, ako na mňa prenikavo hľadia uhľovočierne oči.

Tie oči neboli árijské.

Vtedy som pochopila doktorovo znepokojenie. Dieťa vôbec nevyzeralo ako čistá rasa. Nejaký skrytý gén, či už z mojej strany, alebo zo strany Nemca, sa postaral o to, že malo tmavé oči a olivovú pokožku. Neprijmú ho do programu Lebensborn.

Moje dieťa kričalo prenikavým, vysokým hláskom, akoby počulo svoj osud a protestovalo. Napriek bolestiam som sa za ním načiahla. „Chcem ho podržať.“

Doktor a pôrodná asistentka, ktorá zapisovala detaily pôrodu do nejakého formulára, sa na seba znepokojene pozreli. „To nie je dovolené. Program Lebensborn to nedovoľuje.“

S námahou som sa posadila. „Tak si ho teda vezmem a odídem.“ Len som blafovala, nemala som kam ísť. Keď som prišla do dievčenského domova, písomne som sa zaviazala, že sa vzdávam svojho práva na dieťa výmenou za možnosť zostať v domove. V pôrodnici boli stráže, ledva by som prešla pár krokov. „Prosím vás, dajte mi ho na malú chvíľu.“

„Nein.“ Pôrodná asistentka dôrazne pokrútila hlavou, ale keď som ďalej prosila, vyšla z pôrodnej sály.

Len čo bola z dohľadu, čosi v mojom hlase donútilo doktora, aby poľavil. „Len na chvíľu,“ neochotne mi podal dieťa. Hľadela som na červenú tváričku, vdýchla som nádhernú vôňu jeho hlávky, trochu špicatej po dlhých hodinách pôrodu, a zahľadela som sa mu do očí. Krásnych očí. Ako môžu o čomsi takomto dokonalom tvrdiť, že nie je ideál?

Chlapček bol môj. Zaplavil ma príval lásky. Nechcela som toto dieťa, no v tej chvíli ľútosť nahradila túžba. Zmocnila sa ma panika a úľava. Teraz ho určite nebudú chcieť. Musím si ho vziať domov, lebo nemám inú možnosť. Nechám si ho, nájdem spôsob...

Vtedy sa vrátila pôrodná asistentka a rýchlo mi vytrhla dieťa z rúk.

„Nie, počkajte,“ bránila som sa. Keď som sa pokúšala vziať jej dieťa, pichlo ma do ramena čosi ostré. Hlava sa mi zakrútila. Ruky ma tlačili na lôžko. Upadla som do mrákot a v duchu som videla tie čierne oči.

Zobudila som sa sama v tej chladnej, sterilnej pôrodnej sále, bez dieťaťa, bez manžela, bez matky či pôrodnej asistentky, bola som prázdna nádoba, ktorú nik nechce. Neskôr mi povedali, že odišiel do dobrého domova. Nemohla som si byť istá, či hovoria pravdu.

Pregľla som, hrdlo som mala vyschnuté a usilovala som sa zatlačiť tú spomienku do úzadia. Potom som vyšla zo stanice do mrazivého vzduchu, potešilo ma, že nikde na dohľad som nevidela *Schutzpolizei des Reiches*, štátnu políciu, ktorá hliadkovala na stanici. Pravdepodobne bojujú s chladom vo svojom nákladiaku s ploskačkou v ruke. Prebehla som vlak pohľadom, pokúšala som sa vypátrať, odkiaľ sa ozýva to bzúčanie. Vychádzalo z posledného vozňa pri služobnom

vozni – neďaleko rušňa. Nie, ten zvuk vydáva čosi vo vlaku. Čosi živé.

Zastala som. Dala som si záležať, aby som sa nikdy nepriblížila k vlakom, a odvracala som pohľad, keď prechádzali okolo, pretože dopravovali židov.

Ešte som bývala doma v rodnej dedine, keď som prvý raz videla na námestí biednu skupinku mužov, žien a detí. S plačom som bežala za otcom. Bol vlastenec a zastával sa všetkého – prečo nie tohto? „Je to hrozné,“ pripustil. Šedivejúcu briadku mal žltú od dymu z fajky. Utrel mi slzy z tváre a nejasne mi vysvetlil, že všetko sa dá nejako vyriešiť. No jeho slová nezabránili tomu, aby moju spolužiačku Steffi Kleinovú odvedli spolu s mladším bratom a rodičmi na stanicu v tých istých šatách, v ktorých bola mesiac predtým na mojej narodeninovej oslave.

Ten zvuk znel čoraz silnejšie, teraz to už bol nárek, ako by v krovinách kvíľilo zranené zviera. Poobzerala som sa po prázdnom nástupišti a vykukla som spoza rohu stanice. Počujú ten zvuk aj policajti? Neisto som postávala na kraji nástupišťa, hľadela som na holé koľajnice, ktoré ma delili od toho uzavretého nákladného vozňa. Mala by som jednoducho odísť. Sklop oči, tú lekciu som sa naučila počas vojnových rokov. Nikdy z toho nevzide nič dobré, ak sa človek stará o záležitosti iných. Ak ma pristihnú, že strkám nos do miest na stanici, kam by som nemala, prepustia ma, nebudem mať kde žiť a možno ma aj zatknú. No ja som nikdy nevedela odolať, vždy som sa starala do záležitostí iných. Si hrozne zvedavá, hovorievala mi mama, keď som bola malá. Vždy som chcela všetko vedieť. Vyškročila som dopredu, nedokázala som si nevšímať zvuky, ktoré teraz, keď som bola bližšie, zneli ako plač.

Alebo drobnú nohu, ktorú bolo vidieť cez pootvorené dvere vožňa.

Otvorila som dvere dokorán a zvolala som: „Ach!“ Môj hlas sa nebezpečne niesol tmou, ľahko ma mohli odhaliť. Boli tam malé deti, tých drobných telíčok bolo tak veľa, že sa nedali zrátať, ležali na dlážke pokrytej slamou tesne pri sebe, jedno na druhom. Väčšina z nich sa nehýbala a nevedela som rozoznať, či sú mŕtve, alebo spia. Nehybným vzduchom sa niesol krik a stony ako bľačanie jahniat.

Chytila som sa boku vožňa a usilovala som sa dýchať cez hradbu moču, výkalov a vývratkov, ktorá ma ovalila. Odkedy som sem prišla, bola som otupená a všetko mi pripadalo ako zlý sen alebo film, ktorý nemôže byť skutočný. Toto však bolo čosi iné. Tolko osamelých malých detí vytrhnutých z náručia matiek. Skrúcalo mi žalúdok.

Bezmocne som stála pri vozni, stuhnutá od hrôzy. Odkiaľ sú všetky tieto deti? Zrejme len teraz prišli, určite by dlho nevydržali v tom mraze.

Celé mesiace som vídala vlaky smerujúce na východ, tam, kde mal byť dobytok a vrecia s obilím, boli ľudia. Hoci taký transport sa mi zdal hrozný, hovorila som si, že ich vezú do nejakého tábora alebo dediny, aby boli všetci na jednom mieste. Nejasne som si predstavovala, že tam budú zruby alebo stany ako v prímorskom tábore v našej dedine v Holandsku, ktoré slúžia tým, čo si nemôžu dovoliť skutočnú dovolenku alebo dávajú prednosť jednoduchšiemu ubytovaniu. Presídľovanie. No pri pohľade na tieto mŕtve a zomierajúce deti som pochopila to klamstvo.

Obzrela som sa ponad plece. Vlaky s ľuďmi boli vždy strážené, ale tu nevidieť nikoho – pretože nemluvňatá nemôžu utiecť.

Najbližšie ku mne ležalo dieťa so sivou pokožkou a s modrými perami. Pokúsila som sa oprášiť mu z mihalníc jemnú vrstvu námrazy, ale dieťa už bolo mŕtve. Odtiahla som ruku a prebehla pohľadom po ostatných. Väčšina detí bola nahá alebo zabalená v tenkej látke, nič ich nechránilo pred krutou zimou. No v strede vozňa meravo trčali do vzduchu dve dokonalé ružové papučky, inak bolo dieťa nahé. Nieкто si dal záležať a uplietol papučky očko za očkom. Z hrdla sa mi vydral vzlyk.

Spomedzi detí vykukla hlavička. Srdiečkovú tvár pokrývala slama a výkaly. Dieťa sa netváriло nešťastne, na tvári sa mu zračil zmätený výraz, akoby hovorilo: „Čo tu robím?“ Zdalo sa mi povedomé: uhl'ovočierne oči, ktoré prenikali do mojich očí ako v ten deň, keď som porodila. Srdce mi prekyovalo citmi.

Zrazu dieťaťko zvrátilo tvár a rozplakalo sa. Načiahla som sa ponad ostatné deti, prv než ma nieкто začuje. Nedosiahla som naň a dieťa zakvíliло hlasnejšie. Pokúsila som sa vstúpiť do vozňa, ale deti ležali veľmi nahusto, bála som sa, že na niektoré stúpim. Zúfalo som sa znova načiahla, zdvihla som plačúce dieťa a chcela som ho utíšiť. Keď som ho vzala z vozňa, pokožku malo vyslovene ľadovú. Bolo nahé, na sebe malo len špinavú plienku.

Dieťa v mojich rukách, druhé dieťa, ktoré som v živote držala, sa mi v náručí utíšilo. Je možné, že je to moje dieťa, ktoré mi poslal do cesty osud alebo náhoda? Dieťaťko zatvorilo oči a hlavička mu padla dopredu.

Nevedela som, či zaspalo, alebo zomrelo. Vykročila som s dieťaťkom v rukách od vlaku. Ja som ich jediná nádej. Mala by som ich vziať viac.

No dieťaťko, ktoré som držala, sa znova rozplakalo, jeho prenikavý plač pretínal ticho. Zakryla som mu ústa a rozbehla som sa na stanicu.

Zamierila som do komôrky, v ktorej spávam. Zastala som vo dverách a zúfalo som sa obzerala. Nemala som nič. A tak som vošla do ženského záchoda, po smrade vo vozni sa mi zdalo, že to tam až tak nepáchne. Pustila som vodu do umývadla a umyla som špinu z detskej tváričky handrou, ktorú som používala na upratovanie. Dieťaťko už bolo trochu teplejšie, ale dva prsty na nohách malo modré a rozmýšľala som, či o ne nepríde. Odkiaľ sa sem dostalo?

Rozbalila som špinavú plienku. Bol to chlapec, tak ako moje dieťa. Keď som sa prizrela bližšie, videla som, že jeho drobný penis vyzerá inak než penisy nemeckých chlapcov alebo penis spolužiaka, ktorý mi ho ukázal, keď som mala sedem rokov. Je obrezaný. Raz mi Steffi povedala to slovo, keď mi vysvetľovala, čo urobili jej mladšiemu bratovi. To dieťa bolo židovské. Nebolo to moje dieťa.

Keď som si uvedomila realitu, zaspätkovala som. Nemôžem si nechať židovské dieťa, nijaké dieťa, keď som sama a dvanásť hodín denne upratujem stanicu. Čo mi to zišlo na um?

Dieťaťko sa začalo kotúľať z police pri umývadle, kam som ho položila. Skočila som k nemu a zachytila som ho, prv než by spadlo na tvrdú dlažbu. Nemala som skúsenosti s malými deťmi a teraz som ho držala kus od seba ako nebezpečné zviera. No dieťaťko sa pritúlilo ku mne, zložilo si hlávku pri mojom krku. Nešikovne som z inej handry vyrobila plienku, potom som vyniesla dieťa zo záchoda a zo stanice a vracala som sa k vozňu. Musím ho vrátiť do vlaku, akoby sa nič nebolo stalo.

Na konci nástupišťa som zmeravela. Popri koľajniciach teraz kráčaľ strážca a blokoval mi cestu k vlaku. Zúfalo som sa obzerala na všetky strany. Pri stanici stál mliekarenský voz, vzadu boli dovysoka naložené veľké kanvy. Impulzívne som vykročila k nemu. Strčila som dieťa do prázdnej kanvy a radšej som nemyslela na to, ako ho studený kov musí mrziť na holom telíčku. Chlapček ani nepípol, len na mňa bezmocne hľadel.

Keď sa dvere na nákladiaku zabuchli, skryla som sa za lavíčku. O chvíľu auto odíde a dieťaťko vezme so sebou.

A nikto sa nedozvie, čo som urobila.

2

Astrid

Nemecko, 1942 – o štrnásť mesiacov skôr

Stojím na kraji našich vyschnutých pozemkov, ktoré kedysi boli naším zimoviskom. Hoci tu sa nebojovalo, údolie vyzerá ako bojisko, všade plno dolámaných vozov a šrotu. Cez okenné rámy opustených zrubov prefukuje studený vietor a rozviera dotrhané látkové závesy. Vyletia nahor, potom zas splásnú. Väčšina okien je rozbitá a radšej nemyslím na to, či sa to stalo časom, alebo ich niekto rozbil pri boji, či v záchrate zúrivosti. Vŕzgajúce dvere sú otvorené a náš majetok v dezolátnom stave, čo by sa nebolo stalo, keby tu bola mama a postarala sa oň. Vo vzduchu sa vznášala vôňa dymu, akoby tu niekto nedávno páľil raždie. V diaľke na protest zakrákala vrana.

Pritiahla som si kabát tesnejšie k telu, vykročila som preč od tých trosiek a zamierila k vile, ktorá bola kedysi mojím domovom. Pozemok vyzeral presne tak, ako keď som bola dievča, pred vchodom sa týčil kopec, čo malo vždy za násle-

dok, že keď nastali jarné dažde, voda sa nám valila do haly. Zato záhrada, kde mama s takou láskou pestovala každú jar hortenzie, vyschla a zostala z nej len suchá zem. Videla som, ako moji bratia zápasili na prednom dvore, prv než ich vyhrešili, že by mali trénovať, plytvali energiou a riskovali zranenie, ktoré by mohlo ohroziť predstavenie. Ako deti sme v lete rady spávali na dvore pod holým nebom s prepletenými prstami, nad nami baldachýn hviezd.

Zastala som. Nad dverami visela veľká červená vlajka s čiernym hákovým krížom. Do domu, ktorý kedysi patrila nám, sa teraz nasťahoval bezpochyby vysoký dôstojník SS. Začala som päsťe, bolo mi zle pri pomyslení, že používajú našu poštelnú bielizeň, obrusy a riad, špinia čižmami maminu krásnu sedačku a koberce. Potom som odvrátila pohľad. Nesmútila som za hmotnými statkami.

Pozerala som do okien vily a márne som hľadala známú tvár. Odkedy sa mi posledný list vrátil nedoručený, vedela som, že moja rodina tu už nebýva. No aj tak som prišla, v kútiku duše som si predstavovala, že život sa nezmenil, alebo možno nájdem stopu, ktorá mi prezradí, kam odišli. Cez spustošené pozemky však iba fučí vietor. Nič tu nezostalo.

Uvedomila som si, že by som tam nemala byť ani ja. Smútok rýchlo vystriedala úzkosť. Nemôžem si dovoliť postávať tu a riskovať, že ma zazrie človek, ktorý tu teraz žije, že budem čeliť otázkam, kto som a prečo som tu. Pohľadom som zabľúdila ku kopcu na susednom pozemku, kde má zimovisko cirkus Neuhoﬀ. Dve mohutné vily s bridlicovými strechami strážia Rheinhessenské údolie medzi nimi.

Keď som sa blížila vlakom k domu, pred Darmstadtom som si všimla plagát propagujúci cirkus Neuhoﬀ. Najprv ma

to znechutilo. Klemt a Neuhoﬀ boli konkurenčné cirkusy a celé roky sme spolu súperili, usilovali sme sa prekonať jeden druhého. No cirkus, aj keď nefunkčný, bol stále rodina. Naše dva cirkusy vyrástli vedľa seba ako súrodenci v oddelených izbách. Rivalmi sme boli na cestách, ale mimo sezóny sme my deti chodili spolu do školy a hrali sa, sánkovali sa dolu kopcom a niekedy sme sa spolu aj najedli. Keď mal raz herr Neuhoﬀ problémy s chrbtom a nemohol vystupovať ako princípál, poslali sme môjho brata Julesa, aby im pomohol pri uvádzaní.

Herr Neuhoﬀa som však nevidela celé roky. A on nie je žid, takže všetko sa zmenilo. Jeho cirkus prekvitá, náš cirkus skončil. Nie, od herr Neuhoﬀa nemôžem očakávať pomoc, ale možno vie, čo sa stalo s mojou rodinou.

Keď som prišla na majetok Neuhoﬀovcov, otvorila mi dvere slúžka, ktorú som nepoznala. „*Guten Abend*,“ povedala som. „*Ist Herr Neuhoﬀ hier?*“ Zmocnili sa ma rozpaky, hanbila som sa, že som prišla na ich prah neohlásená ako nejaká žobráčka. „Som Ingrid Klemtová.“ Predstavila som sa menom, ktoré som mala zaslobodna. Na tvári tej ženy som videla, že vie, kto som, hoci som si nebola istá, či pozná meno cirkusu, alebo čosi iné. Keď som pred rokmi odišla, môj odchod bol pozoruhodný a šepkalo sa o tom široko-ďaleko.

Dievča väčšinou neodíde z domu, aby sa vydalo za nemeckeho dôstojníka, ako som to urobila ja – najmä keď je to židovské dievča.

Erich prišiel do cirkusu prvý raz na jar roku 1934. Všimla som si ho spoza opony – to, že nemôžeme vidieť divákov pre svetlá, je len mýtus –, nielen preto, lebo bol v uniforme, ale aj preto, že sedel sám, bez manželky a detí. Nebola som mladé

dievča, ktoré sa dá ľahko nalákať, mala som takmer dvadsaťdeväť rokov. Vzhľadom na to, že som mala povinnosti v cirkuse a boli sme stále na cestách, predpokladala som, že manželstvo ma už obišlo. Erich bol neuveriteľne krásny, mal výraznú sánku a na brade jamku, hranaté črty mu zjemňovali najbelašie oči, aké som kedy videla. Prišiel aj druhý večer a pred dverami mojej šatne sa objavili ružové ruže. Dvoril mi celú jar a každý týždeň cestoval až z Berlína do ďalekých miest, kde sme vystupovali, aby so mnou strávil pár chvíľ medzi predstaveniami a v nedeľu.

Mali sme už vtedy vedieť, že náš vzťah je odsúdený na zánik. Hoci Hitler sa dostal k moci len pred rokom, ríša už dala jasne najavo nenávisť k židom. No Erichovi sa zračila v očiach vášeň a sila, takže všetko okolo nás akoby prestalo existovať. Keď ma požiadal o ruku, bez váhania som prijala. Nevideli sme problémy, ktoré sa pred nami vynímali a svedčili o tom, že naša spoločná budúcnosť je odsúdená na zánik – jednoducho sme odvrátili pohľad.

Otec mi nebránil odísť s Erichom. Čakala som, že mi bude vyčítat, že sa vydám za nežida, ale keď som mu to oznámila, len sa smutne usmial. „Vždy som si myslel, že prevezmeš cirkus po mne,“ vzdychol a díval sa na mňa cez okuliare smutnými čokoládovohnedými očami, rovnakými, ako som mala ja. Prekvapilo ma to. Mala som troch starších bratov, štyroch, ak rátam aj Isadora, ktorý padol pri Verdune. Nemala som dôvod, aby som si myslela, že papa chce cirkus prenechať v mojich rukách. „Najmä keď Jules odchádza so svojím predstavením do Nice a dvojčatá...“ Papa ľútostivo pokrútil hlavou. Mathias a Markus boli silní a pôvabne predvádzali akrobatické kúsky, nad ktorými obecenstvo híkalo. No bola to len

fyzická sila. „To ty máš dobrú hlavu na podnikanie, *liebchen*, ty máš šoumanský talent. No nemienim ťa tu držať ako zvieru v klietke.“

Nevedela som, že ma takto vníma. A ja ho opúšťam. Mohla som si to rozmyslieť a zostať. No lákal ma Erich a život, po akom som vždy túžila. A tak som sa vydala na cestu do Berlína a otec mi dal svoje požehnanie.

Keby som nebola odišla, moja rodina by možno ešte vždy žila tu.

Slúžka ma zaviedla do obývačky, a hoci izba bola ešte vždy pôsobivá, bolo vidieť stopy času. Koberce boli miestami predraté a v sekretári boli prázdne miesta, akoby väčšie kúsky niekto vzal alebo predal. Stuchnutý cigarový pach sa miešal s vôňou citrónového leštidla. Vykukla som cez okno, usilovala som sa cez hmlu nad údolím vidieť náš pozemok. Premýšľala som, kto teraz žije v našej vile a čo vidí, keď sa pozerá na opustené zimovisko.

Po našej svadbe, malom obraze, ktorý viedol zmierovací sudca, som sa nastahovala do Erichovho priestranného bytu s výhľadom na Tiergarten. Celé dni som chodila po obchodoch na Bergmannstrasse a kupovala som pestrofarebné obrazy, koberčeky a vyšívané hodvábné vankúše, drobnosti, vďaka ktorým bude jeho kedysi strohý byt naším útulným domovom. Naším najväčším problémom vtedy bolo, do ktorej kaviarne zjídeme v nedeľu na obed.

Keď vypukla vojna, žila som v Berlíne už päť rokov. Ericha povýšili, nevedela som presne, čo robí, ale malo to do činenia s muníciou, a domov chodil neskôr než predtým. Vracal sa buď zachmúrený a náladový, alebo celý vzrušený, hoci mi nemohol povedať, o čo ide. „Všetko bude iné, keď ríša vyhrá,

ver mi.“ No nebolo to iné. Mne sa páčil náš život predtým. Čo bolo zlé na starých tradíciách?

Nič už nebolo tak ako kedysi, rýchlo sa to zhoršovalo. V rozhlase hovorili a v novinách písali o židoch hrozné veci. Výklady na židovských obchodoch rozbíjali a dvere pomalovali. „Moja rodina...“ nadhodila som raz pri obede v našom berlínskom byte po tom, čo som videla rozbitý výklad na mäsiarstve na Oranienburger Strasse. Bola som manželkou nemeckého dôstojníka, nič mi nehrozilo. Ale čo moja rodina doma?

„Nič sa im nestane, Inna,“ utešoval ma Erich a masíroval mi plecia.

„Ak sa to deje tu,“ presviedčala som ho, „v Darmstadte to nemôže byť lepšie.“

Objal ma. „Psst, toto sú len občasné prejavy vandalizmu, len sa pozri okolo seba, všetko je v poriadku.“ V byte sa vznášala vôňa kávy. Na stole stál krčah s čerstvo vytlačeným pomarančovým džúsom. Inde to iste nie je oveľa horšie. Zložila som si hlavu na Erichovo široké plece, vdýchla som jeho známou vôňu. „Rodinný cirkus Klemt je známy na celom svete,“ uistoval ma. Mal pravdu. Náš rodinný cirkus budovali celé generácie predkov, zrodil sa z dávnych konských prehládok v Prusku – môj pra-pra-prastarý otec vraj nechal vo Viedni lipicany a tak založil náš prvý cirkus. Po ňom nasledovala ďalšia a ďalšia generácia a venovala sa zvláštnemu rodinnému podnikaniu.

„Preto som sa v ten deň zastavil cestou z Mníchova na vašom predstavení a uvidel som ťa...“ Posadil si ma do lona.

Zdvihla som ruku, aby som ho zastavila. Normálne som mala rada, keď spomínal, ako sme sa zoznámili, ale teraz som

bola priveľmi ustarostená, aby som ho počúvala. „Mala by som za nimi zájsť.“

„Ako ich chceš nájsť, keď sú na turné?“ v hlase mu znela netrpezlivosť. Mal pravdu, uprostred leta mohli byť kdekoľvek v Nemecku alebo vo Francúzsku. „A ako im chceš pomôcť? Nie, oni by určite chceli, aby si zostala tu v bezpečí. So mnou.“ Pritisol si nos na moju tvár.

Samozrejme, má pravdu, hovorila som si, učičíkaná jeho perami na mojom krku. No napriek tomu som mala obavy. Potom mi jedného dňa prišiel list. „Najdrahšia Ingrid, rozpustili sme cirkus...“ Otec písal vecne, neprosil o pomoc, hoci som si vedela predstaviť jeho bolesť, keď zrušil rodinný podnik, ktorý prekvital vyše sto rokov. V liste som sa nedočítala, čo teraz urobia a či odídu, a rozmyšľala som, či o tom nepísal úmyselne.

Okamžite som odpísala a prosila ho, aby mi prezradil, aké majú plány a či nepotrebujú peniaze. Bola by som priviedla do Berlína hoci aj celú našu rodinu a ubytovala ich v našom byte, ale tak by som ich priviedla iba bližšie k nebezpečenstvu. V každom prípade môj úmysel bol diskutabilný. To bolo pred pol rokom a od nich ani slovo. Kam odišli?

„Ingrid!“ zaburácal herr Neuhoﬀ, keď vkročil do obývačky. Ak ho prekvapilo, že ma vidí, nedal to najavo. Herr Neuhoﬀ nebol taký starý ako môj otec a v spomienkach z detstva som ho mala zafixovaného ako očarujúceho, prítiažlivého, aj keď trochu robustného muža s tmavými vlasmi a fúzmi. Bol však nižší, než som si pamätala, mal guľaté brucho a sivé vlasy. Vstala som a vykročila som k nemu. Keď som mu zbadala na fazónke malý hákový kríž, zastala som. Urobila som chybu, že som sem prišla. „To len naoko,“ vysvetlil náhlivo.

„Áno, samozrejme.“ Nebola som si však istá, či mu môžem veriť. Tváril sa, akoby sa skutočne potešil, že ma vidí. Rozhodla som sa riskovať.

Ukázal na stoličku s čipkovou dečkou a ja som si sadla. Bola som nesvoja. „Koňak?“ ponúkol mi.

Zaváhala som. „To by bolo milé.“ Zazvonil a tá istá slúžka, ktorá mi otvorila dvere, priniesla podnos – kedysi mali veľa sluhov, teraz len jednu. Cirkus Neuhoﬀ takisto poznačila vojna. Predstierala som, že som si odpila z pohára, ktorý mi slúžka ponúkla. Nechcela som byť nezdvorilá, ale chcela som si zachovať jasnú hlavu, aby som sa vedela rozhodnúť, kam pôjdem odtiaľto. V Darmstadte už pre mňa nie je miesto.

„Práve si prišla z Berlína?“ spýtal sa zdvorilo. Takmer akoby sa pýtal, čo tu robím.

„Áno, papa mi napísal, že rozpustil cirkus.“ Herr Neuhoﬀ zvrátil čelo – cirkus rozpustili už pred pár mesiacmi. Prečo som prišla len teraz? „Stratila som s nimi kontakt a listy sa mi vracali neotvorené,“ dodala som. „Neozvali sa vám?“

„Žiaľ, nič o nich neviem,“ odvetil. „Nakoniec ich zostalo už len zopár, všetci pomocníci odišli.“ Bolo zakázané pracovať u židov. Môj otec sa správal k cirkusovým artistom aj k manuálnym robotníkom ako k rodine, staral sa o nich, keď boli chorí, pozýval ich na rodinné oslavy, napríklad keď mali moji bratia bar micva. Správal sa veľkoryso aj voči mestu, usporadúval charitatívne predstavenia pre nemocnice a finančne prispieval aj politickým predstaviteľom. Veľmi sa usiloval, aby sme boli jedni z nich. Takmer sme zabudli, že nie sme.

„Vieš, pátral som po nich potom,“ pokračoval herr Neuhoﬀ, „ale dom bol prázdny. Odišli, hoci ti neviem povedať, či

z vlastnej vôle, alebo sa niečo stalo.“ Prešiel k mahagónovému stolíku v rohu a otvoril zásuvku. „Ale mám toto.“ Vybral pohár na kiduš a ja som potlačila nutkanie skríknúť pri pohľade na známe hebrejské písmo. „To je vaše, však?“

Prikývla som a vzala som si pohár. Ako sa k nemu dostal? Mali sme okrem mnohých iných vecí aj menoru. Zrejme to všetko vzali Nemci. Prešla som prstom po okraji pohára. Keď sme boli na cestách, naša rodina sa zhromaždila v maringotke, aby zapálila sviece a podelila sa o trochu vína a chleba, ktorý sa našiel, pár minút sme strávili len sami spolu. Tisli sme sa plece pri pleci okolo stolíka, tváre mojich bratov osvetľovalo svetlo sviec. Neboli sme veľmi nábožní – v sobotu sme museli vystupovať a na cestách sme nemali možnosť jesť kóšer jedlá. No držali sme sa drobností, každý týždeň sme sa venovali rituálom. Hoci som s Erichom bola šťastná, v kútičku duše som sa vracala z veselých berlínskych kaviarní k tichým sabatom.

Znova som klesla na stoličku. „Nemala som odísť.“

„Nemci by aj tak odstavili tvojho otca,“ podotkol. Ale keby som tu bola, možno by Nemci neboli vyhnali moju rodinu z domu a nezatkli by ich, či čo im urobili, keď tu už nie sú. Moje spojenie s Erichom, ktoré som považovala za štít, sa nakoniec ukázalo bezcenné.

Herr Neuhoff zakašľal, potom znova a tvár mu očervenela. Rozmýšľala som, či nie je chorý.

„Mrzí ma, že ti neviem viac pomôcť,“ povedal, keď sa utíšil. „Teraz sa vrátiš do Berlína?“

Rozpačito som sa zahniezdila. „Žiaľ, nie.“

Pred tromi dňami sa Erich vrátil z práce nečakane skôr a vrhla som sa k nemu. „Som hrozne šťastná, že ťa vidím,“

zvolala som. „Večera ešte nie je hotová, ale mohli by sme si dať drink.“ Mnohé večery trávil na oficiálnych akciách alebo zahrabaný v papieroch v pracovni. Zdalo sa mi, že už je to večnosť, čo sme spolu strávili tichý večer.

No neobjal ma, zostal meravo stáť. „Ingrid,“ oslovil ma celým menom, nie prezývkou, ktorú mi dal, „musíme sa rozviesť.“

„Rozviesť?“ Nebola som si istá, či som už niekedy vyslovila to slovo. Rozvádzali sa len ľudia vo filmoch alebo v knihách o boháčoch. Nepoznala som nikoho, kto sa rozviedol – v mojom svete zostávali ľudia vydatí či ženatí až do smrti. „Máš inú?“ Ledva som zo seba dostala tie slová. Samozrejme, nikoho nemal. Naša láska bola nezlomná – až doteraz.

Pri tých slovách sa mu mihlo na tvári prekvapenie a bolesť. „Nie!“ A to jedno slovo jasne prezrádzalo hĺbku jeho lásky a to, že táto hrozná záležitosť ho zraňuje. Tak prečo to teda povedal? „Ríša prikázala všetkým dôstojníkom, ktorí majú manželky židovky, aby sa rozviedli,“ vysvetlil mi. Koľko ich môže byť? premýšľala som. Vybral nejaké dokumenty a podal mi ich hladkými silnými rukami. Z tých papierov bolo cítiť vôňu jeho kolínskej. Nebolo tam miesto, kde by som sa mohla podpísať, nikoho nezaujímalo, či s tým súhlasím, alebo nesúhlasím – bola to hotová vec. „To je führerov rozkaz,“ dodal bez emócií, akoby hovoril o všedných záležitostiach na jeho oddelení. „Nemám na výber.“

„Utečieme,“ usilovala som sa potlačiť chvenie v hlase. „Môžem sa zbalit’ za pol hodiny.“ Zdvihla som zo stola pečené mäso, akoby to bola prvá vec, ktorú si vezmem. „Prines hneď kufor.“ Ale Erich len meravo stál, nohy sa mu ani nepohli. „Čo je?“

„Mám prácu,“ odvetil. „Ľudia by vedeli, že som odišiel.“ Nepôjde so mnou. Tanier s mäsom mi vypadol z ruky a rozbil sa, vôňa teplého mäsa a omáčky stúpala nahor a bolo mi z nej nanič. Zvyšok bezchybne prestretého stola bol ako karikatúra dokonalého života, ktorý sme podľa mňa mali. Hnedá tekutina mi vyšplechla na pančuchy a poškvrnila ich.

Vzdorne som vystřčila bradu. „Tak potom si nechám byť.“

On však pokrútil hlavou, siahol do náprsnej tašky a jej obsah mi vložil do rúk. „Musíš odísť. Hneď a zaraz.“ Kam mám ísť? Moja rodina bola preč, nemala som doklady potrebné na vycestovanie z Nemecka. Napriek tomu som pohľadala kufor a mechanicky som sa balila ako na dovolenku. Netušila som, čo si mám zobrat.

Keď som o dve hodiny bola pripravená odísť, Erich stál predomnou v uniforme a vyzeral presne ako ten muž, ktorého som videla v obecnstve v deň, keď sme sa zoznámili. Keď som vykročila k dverám, rozpačito čakal, akoby vyprevádzal návštevu.

Chvíľu som stála pred ním, úpenlivo som naňho hľadela, chcela som, aby sa mi pozrel do očí. „Ako môžeš urobiť čosi takéto?“ spýtala som sa. Neodpovedal. Toto nie je možné, hovoril mi slabý hlások vnútri. Za iných okolností by som odmietla ísť, ale zastihol ma v nestráženej chvíli, tým nečaká-ným úderom mi vyrazil dych. Jednoducho som bola priveľmi ohrozená, aby som bojovala. „Nech sa páči.“ Stiahla som si obrúčku a podala som mu ju. „Toto mi už nepatrí.“

Keď pozrel na prsteň, tvár akoby mu povädla, akoby si až vtedy uvedomil definitívnosť toho, čo robí. V tej chvíli som premýšľala, či roztrhá papiere, ktorými sa rušilo naše manželstvo, a povie, že budeme čeliť budúcnosti spolu, nech sa deje, čo sa deje. Utrel si oči.

Keď odtiahol ruku, znova sa prejavil ako „nový Erich“ – tak som ho volala v posledných mesiacoch, keď sa všetko začalo meniť. Odstrčil prsteň a ten spadol na zem. Rýchlo som sa poň zohla a líca ma pálili od toho surového gesta. „Nechaj si ho,“ vyhlásil. „Keď budeš potrebovať peniaze, môžeš ho predat.“ Akoby vec, ktorá nás spájala, pre mňa znamenala tak málo. Vybehol z bytu, ani sa neobzrel, a v tej chvíli roky, čo sme prežili spolu, akoby sa vyparili.

Samozrejme, herr Neuhoffa som nepoznala tak dobre, aby som mu hovorila čosi takéto. „Navždy som odišla z Berlína,“ povedala som rázne, akoby som naznačovala, že viac o tom nemienim diskutovať. Prešla som prstom po obrúčke, pri odchode z Berlína som si ju nastokla, aby som počas cesty neupútala pozornosť.

„Tak kam pôjdeš?“ spýtal sa herr Neuhoff. Neodpovedala som. „Mala by si odísť z Nemecka,“ navrhol mierne. Odísť. O tom už teraz nikto nehovoril, tie dvere sa zavreli. Pred pár rokmi som počula, ako to mama navrhla ešte predtým, než to začalo byť zlé. Vtedy sa nám tá myšlienka zdala smiešna – boli sme Nemci a náš cirkus tu bol celé storočia. Spätne som pochopila, že to bola naša jediná možnosť, ale nikto z nás vtedy nebol taký múdry a nevyužil ju, lebo sme netušili, aké zlé to raz bude. A teraz sme tú šancu stratili. „Alebo by si sa mohla pridať k nám,“ dodal herr Neuhoff.

„Pridať k vám?“ Moje prekvapenie vyznelo takmer hrubo.

Prikývol. „K nášmu cirkusu. Odkedy si Angelina zlomila bedrový kĺb, chýba mi akrobatka.“ Neveriacky som naňho pozrela. Hoci medzi cirkusmi sa niekedy vymieňajú sezónni robotníci, dokonca aj artisti, bolo neslýchané, aby jedna cirkusantská rodina pracovala pre inú. Nevedela som si predsta-

viť, že by som sa stala súčasťou cirkusu Neuhoﬀ – to akoby si leopard zmenil škvrny. No ten návrh mi dával zmysel a vyslovil to tak, že to neznelo, akoby mi ponúkal charitu, skôr že by som vyhovel jeho potrebám.

No aj tak som stuhla. „To by som nedokázala.“ Keby som tu zostala, to akoby som sa zaviazala herr Neuhoﬀovi, ďalšiemu mužovi. A po zlej skúsenosti s Erichom som to už nikdy nechcela urobiť.

„Skutočne by si mi urobila veľkú službu.“ Zdalo sa mi, že to myslí úprimne. Bola som viac ako náhradná artistka. Keby do jeho cirkusu vstúpila Klemtová, to by bolo voľačo, aspoň pre starších ľudí, ktorí si pamätali naše vystúpenia v rozkvetení sily. S mojím menom a povestou akrobatky som bola čosi ako zberateľský predmet, ktorý treba získať.

„Som židovka,“ poznamenala som. Keby ma zamestnal, spáchal by zločin. Prečo by to riskoval?

„To si uvedomujem.“ Fúzy sa mu pobavene vykrútili. „Si *Zirkus Volk*,“ dodal ticho. To presahuje hranice všetkého.

No aj tak som pochybovala. „Teraz tu v susedstve žije esesák, nie? Bolo by to veľmi nebezpečné.“

Mávola rukou, akoby to nebolo dôležité. „Zmeníme ti meno.“ Ale veď práve moje meno chce získať – to je preňho najcennejšie. „Astrid,“ vyhlásil.

„Astrid,“ zopakovala som a skúšala som, ako to znie. Malo to blízko k Ingrid, ale nebolo to to isté. A znelo to škandinávsky, tak trochu exoticky – ideálne pre cirkus. „Astrid Sorrelová.“

Zdvihol obočie. „Nebolo to priezvisko tvojho manžela?“

Na chvíľu ma zaskočilo, že to vedel. Potom som prikývla. Erich mi vzal všetko, len to nie. Nikdy sa to nedozvie.

„Okrem toho by som využil tvoje skúsenosti z podnika-

nia,“ dodal. „Sme tu len ja a Emmet.“ Herr Neuhoffovi zasadal život krutý úder. V cirkusoch sú veľké rodiny normou, v našej rodine boli moji štyria bratia, jeden krajší a nadanejší než druhý. Ale manželka herr Neuhoffa zomrela pri pôrode Emmeta a on sa znova neoženil, takže zostal sám s jedným lenivým dedičom, ktorý nemal talent na vystupovanie ani hlavu na vedenie podniku. Emmet radšej trávil čas hazardnými hrami v mestách, ktoré cirkus navštívil počas turné, a hádzal chlipné pohľady na tanečnice. Hrôza pomyslieť, čo sa stane s týmto cirkusom, keď jeho otec odíde.

„Tak čo? Zostaneš?“ spýtal sa herr Neuhoff. Zvažovala som jeho ponuku. Naše rodiny spolu kedysi nevychádzali. To, že som sem dnes prišla, znamenalo zmenu. Boli sme skôr rivali než spojenci – až do tejto chvíle.

Chcela som odmietnuť, sadnúť na vlak a hľadať svoju rodinu. Už som nechcela byť závislá od iných. Ale v očiach herr Neuhoffa sa zračil láskavý pohľad, netešil sa z nešťastia, ktoré postretlo moju rodinu, a usiloval sa mi len pomôcť. V duchu som už počula hudbu orchestra a túžba vystupovať, ponorená tak hlboko, až som na ňu takmer zabudla, sa znova prebrala k životu. Druhá šanca.

„Tak teda dobre,“ povedala som konečne. Nemohla som ho odmietnuť – nemala som kam ísť. „Môžeme to vyskúšať. Možno sa na cestách dozvieme, kam odišla moja rodina.“ Pevne stisol pery, nechcel mi dávať falošné nádeje.

„Môžeš bývať v mojom dome,“ navrhol. Nečakal odo mňa, že budem bývať v ženskom zrubu ako bežná cirkusová artisťka. „Tvoja spoločnosť ma bude tešiť.“

No nemôžem tu zostať a dúfať, že dievčatá ma prijmu ako jednu z nich. „To je od vás veľmi láskavé, ale mala by som

bývať s ostatnými.“ V detstve som sa vždy cítila lepšie v zruboch s artistkami. Túžila som spať v zruboch, hoci tam bolo pokope priveľa tiel, vôní a zvukov, no vznášal sa tam duch solidarity.

Prikývol, vedel, že mám pravdu. „Budeme ti platiť tridsať na týždeň.“ V našom cirkuse sme nikdy nediskutovali o peniazoch. Platili nám spravodlivo a z roka na rok mzdu zvyšovali. Vybral zo zásuvky stola papier a čosi naň načmáral. „Tvoja zmluva,“ vysvetlil mi. Zmätené som naňho pozrela. U nás sme nemali zmluvy – ľudia sa dohodli ústne a dohodu dodržiavali počas rokov spolupráce. „Stojí tam len to,“ pokračoval, „že ak budeš chcieť odísť pred koncom sezóny, vrátiš nám peniaze.“ Nikdy predtým som sa necítila, akoby som bola niečí majetok, a nepáčilo sa mi to.

„Podí, pomôžem ti usadiť sa.“ Vyviedol ma z domu a šli sme dolu kopcom k zrubom. Pohľad som upierala rovno pred seba, nepozerala som k nášmu bývalému domu. Keď sme sa blížili k starej tréningovej hale, zovrelo mi hrdlo. Kedysi tam trénovala moja rodina. „Už ju nevyužívali,“ poznamenal, akoby sa ospravedlňoval. No tá tréningová hala bola naša. V tej chvíli som olutovala dohodu, ktorú som s ním uzavrela. Pracovať pre inú cirkusovú rodinu mi pripadalo ako zrada.

Herr Neuhoff pokračoval, ale ja som zastala pred dverami tréningovej haly. „Mala by som trénovať,“ vyhlásila som.

„Nemusíš začať hneď dnes. Iste sa chceš najprv zabývať.“

„Mala by som trénovať,“ zopakovala som. Ak nezačnem dnes, neurobím to nikdy.

Prikývol. „Tak teda dobre. Nechám ťa tu.“ Keď sa pobral preč, pozrela som cez údolie k svojmu rodnému domu. Ako tu môžem zostať, tak neznesiteľne blízko k tieňom minulosti?